

УДК 343.13

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-275-282

Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО[©]

кандидат юридичних наук

(Головне управління Національної поліції
в Дніпропетровській області, м. Дніпро, Україна)

НАУКОВА ПОЛЕМІКА ЩОДО СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЙОГО МІСЦЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Розглянуто інститут спеціального досудового розслідування як новелу кримінального процесу з огляду на його правову природу, особливості та низку недосконалостей, на які законодавець повинен звернути увагу. Досліджено спеціальне досудове розслідування як інститут, який позитивно впливає на реалізацію одного з базових принципів кримінального процесу – принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Крім того, акцентовано на перегляді законодавцем категоріального апарату спеціального досудового розслідування та його позитивний вплив на дієвість і ефективність цього інституту в межах сучасних соціально-політичних подій тощо. Також проаналізовано суміжні інститути та необхідність їх подальшого опрацювання, що може стати предметом подальших наукових пошуків.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування, заочне кримінальне провадження, *in absentia*, міжнародний розшук, особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану.

Постановка проблеми. Кримінальне процесуальне законодавство постійно модернізується під впливом норм міжнародного права у напрямі забезпечення прав учасників кримінального судочинства, розширення змагальності сторін, прав потерпілого, а також усунення обвинувального ухилу в діяльності суду. Таке посилення захисту прав і свобод у кримінальному судочинстві зумовлене виконанням зобов'язань Україною перед світовим товариством.

Однією з фундаментальних засад кримінального процесу є невідворотність покарання за вчинення кримінального правопорушення. Сучасна система кримінального процесу спрямовується на захист особи, суспільства та держави від протиправних посягань. Саме тому з метою забезпечення захисту інтересів потерпілого від злочину та притягнення винних до належної відповідальності органи досудового розслідування та суду звертаються до «нових» процесуальних форм, зокрема спеціального досудового розслідування або судового провадження.

Доповнення системи кримінального процесу модерним інститутом спеціального досудового розслідування спрямоване на результативність захисту публічних інтересів держави, а також створює умови для притягнення осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування або суду, до кримінальної відповідальності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання щодо спеціального кримінального провадження розглядалися у наукових працях окремих вчених, зокрема В. Маляренка, С. Головатого, В. Онопенка, А. Барабаша, М. Климука, Л. Лобойка, М. Маркуш, М. Михеєнка, В. Нора, Р. Песцова, П. Пилипчука, Д. Письменного, Д. Алексєєва-Процюк, С. Стахівського, В. Трофименка, В. Гринюка, І. Цюприка, О. Яновської, Л. Удалової, О. Маленка, В. Попелюшка, В. Трубікова, С. Шаренка, О. Шило, І. Басистої, Л. Максимів. Проте окремі аспекти організації та проведення спеціального кримінального провадження залишаються недостатньо дослідженими та з'ясованими.

Мета статті – розгляд інституту спеціального досудового розслідування як прогресивної форми досудового розслідування в оновленому Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) від 2012 року із зверненням

© А. Мельниченко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8579-8549>

mav0978015258@gmail.com

уваги на еволюцію цього інституту та його сучасний зв'язок із іншими, наявними у КПК України, формами досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Чинний КПК України було ухвалено 13 квітня 2012 року, а набув законної сили нормативно-правовий акт 19 листопада 2013 року. Треба зауважити, що сам закон був сприйнятий правниками, практичними працівниками, а також громадськістю неоднозначно, що пов'язано із наявністю у кодексі законодавчих колізій, а також модерних норм та інститутів у системі кримінального процесу.

Акт в цілому є прогресивним документом у напрямі розбудови європейської правової держави, а також він є вагомим складовою успішного становлення України у правовій сфері. Прогресивність і модернізованість чинного процесуального закону полягає в наявності інститутів, які є відносно молодими сукупностями процесуальних норм і гарантують дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності.

З огляду на безперервне оновлення чинного законодавства, а також вплив правових тенденцій на деформування правових систем, зміни на законодавчому рівні відбуваються і в системі кримінального процесу у вигляді проектів законів. 16 березня 2017 року було ухвалено Проект Закону «Про внесення змін до КПК України (щодо вдосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження)» від 27 грудня 2016 року. Цей законопроект містить інформацію про суб'єктів, стосовно яких може проводитися спеціальне досудове розслідування, стосовно того, що може бути один або декілька підозрюваних, а також порядок виокремлення матеріалів із загального кримінального провадження тощо [1]. Це робиться з метою підвищення практичності застосування норм спеціального досудового розслідування.

Інститут спеціального досудового розслідування передбачає повідомлення особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, у процесуальному порядку. Щороку в грудні Кабінетом Міністрів України ухвалюється нормативно-правовий акт у вигляді Розпорядження «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких у [зазначення конкретного наступного року] розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи» повістки про виклик і інформація про процесуальні документи розміщуються на сторінках цих видань, а також їх офіційних вебсайтах. Моментом ознайомлення особи із наданими у виданні документами є час опублікування засобу масової інформації загальнодержавного значення [2].

Постає питання у випадках, коли не просто не встановлено місцеперебування особи в межах України, а така особа перебуває за кордоном і оголошена у міжнародний розшук. У такому разі для виконання умови спеціального досудового розслідування, тобто повідомлення особи про ведення стосовно неї кримінального провадження, можна скористатися нормою ст. 542 КПК України, яка позначає обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [2].

На нашу думку, треба звернути увагу на те, що у КПК України міститься поняття «спеціальне досудове розслідування», натомість як поняття «заочне» взагалі не прослідковується, воно виражене окремими нормами стосовно провадження кримінальних проступків, тому практичним працівникам іноді важко сформулювати єдину схему заочного кримінального провадження.

Спеціальне досудове розслідування є елементом (різновидом) заочного кримінального провадження і на це вказує низка ознак, визначених у попередньому розділі дослідження. Дослідивши зміст норм Глави 24-1 КПК України, можна зробити висновок про те, що назва зумовлена особливим процесуальним порядком такого досудового розслідування, який полягає в оцінці фактичних даних у провадженні слідчим або прокурором для подання клопотання, а також більш ретельному вивченні обставин слідчим суддею для винесення ухвали стосовно проведення досудового розслідування, тобто проведенню спеціального досудового розслідування передусім певний підготовчий період, коли визначені процесуальним законом суб'єкти кримінального процесу шляхом об'єктивної оцінки ситуації для досягнення мети і виконання функцій кримінального процесу користуються «спеціальними» нормами, які мають форму досудового розслідування. Саме цим зумовлена назва спеціального досудового розслідування у чинному законодавстві разом зі специфічними умовами,

процесуальними строками і порядком проведення досудового розслідування [2].

Норми спеціального досудового розслідування містяться у главі КПК України, проте ніде у КПК України не зазначено сукупність норм, які регулювали б порядок спеціального судового провадження. Зважаючи на це, треба зазначити, що таке судове провадження провадиться за загальними правилами, проте із дотриманням процесуальних вимог, визначених для спеціального досудового розслідування. Прозорість і зрозумілість у теоретичному аспекті не завжди прослідковується стосовно цього питання на практиці, тому, на нашу думку, розділи КПК України стосовно судового розгляду у загальному вигляді потребують доповнень особливостями розгляду проваджень у спеціальному судовому провадженні. Зокрема, у таких аспектах:

– підозра особи у вчиненні нею кримінального правопорушення, стосовно якої проводиться спеціальне досудове розслідування, повинна бути обґрунтованою і максимально доведеною під час спеціального досудового розслідування, а жодні докази не можуть бути не перевірені або викликати сумнів;

– вирішальну роль у такому судовому провадженні відіграє захисник, тому що він реалізує права і обов'язки обвинуваченого за його відсутності, крім тих, які належать виключно самому обвинуваченому, так званих суб'єктивних прав;

– мають бути достатні підстави вважати, що особа, яка підозрюється/обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, належним чином проінформована про проведення спеціального досудового розслідування, процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, а також про проведення спеціального судового провадження.

За умови виконання цих критеріїв законності проведення спеціального досудового розслідування і провадження забезпечуватиметься принцип невідворотності покарання, ефективність виконання завдань кримінальної юстиції, розумність строків, а також захист порушених прав і свобод потерпілого від протиправного посягання або відновлення таких прав.

Зокрема, про вирок, винесені за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), тобто заочно, йдеться у п. «f» ст. 1, ч. 2 ст. 9, ст.ст. 21, 22, 23 та інших статтях Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28 травня 1970 року. Порядок заочного кримінального провадження визначено положеннями Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя», в якому зазначається необхідність надання дозволу судам першої інстанції розглядати справи й ухвалювати відповідно до них рішення за відсутності обвинуваченого, принаймні стосовно кримінальних проступків з урахуванням вимог кримінального закону та за умови обов'язкового інформування обвинуваченого про дату і місце судового розгляду, наслідки неприбуття на виклик і про право на захист та представництво у встановленому процесуальним законом порядку [3].

За своєю суттю спеціальне кримінальне провадження є наближеним до заочного, проте не у всіх правових аспектах співпадає з ним. Крім того, що спеціальне досудове розслідування є модернізованою особливою формою, воно має низку суттєвих відмінностей від заочного провадження [4, с. 166].

Спеціальне кримінальне провадження має передбачені законом процесуальні інструменти, що значно полегшує екстрадицію в Україну високопосадовців, що нині переховуються за кордоном, а також в умовах військової агресії та втрати державою частини власної території, на якій можуть переховуватися особи, що вчинили кримінальне правопорушення [4, с. 166].

Це наукове дослідження спрямоване на доведення факту, що спеціальне досудове розслідування є окремою формою досудового розслідування, фундаментальної категорії у кримінальному процесі. Підтвердженням цього є наявність специфічної процесуальної форми, яка вміщує безліч винятків і особливостей. Про специфічність цієї форми досудового розслідування свідчить аналогічний характер суспільних відносин, тобто відносин між державою і особою, яка вчинила кримінальне правопорушення і переховується від органу досудового розслідування, прокуратури, суду. Такі відносини є взаємозумовленими, тому що держава, з одного боку, виконує обов'язок стосовно реалізації принципу кримінального процесу і захисту порушених прав потерпілого, притягує до кримінальної відповідальності у порядку спеціального кримінального провадження. А з іншого – закон наділяє особу, щодо якої здійснюється спеціальне досудове розслідування, низкою прав і гарантій для захисту прав і свобод і таким чином

забезпечення засади змагальності сторін [5, с. 58–65; 6].

Треба зазначити, що чинний КПК України надає особам, стосовно яких ведеться спеціальне досудове розслідування, широкий спектр процесуальних гарантій із обмеженням прав і свобод лише у випадку проведення певних процесуальних дій і ухваленні процесуальних рішень. Чинним процесуальним законодавством гарантовано особі, щодо якої передбачається проведення спеціального досудового розслідування, реалізацію права на захист в обов'язковому порядку; для задоволення клопотання слідчий або прокурор повинні довести, що особа переховується від органів досудового розслідування, суду або оголошена в міжнародний розшук; у випадку ч. 5 ст. 139 КПК України, коли особа злісно ухиляється від прибуття на виклик слідчого, слідчого судді, суду, є підстави для проведення спеціального досудового розслідування; під час задоволення клопотання суд має оцінити наявність достатніх доказів для прийняття процесуального рішення [2].

У рішеннях ЄСПЛ у справах «Колоцца проти Італії» від 12 лютого 1985 року; «F.C.V. проти Італії» від 28 серпня 1991 року; «Т. проти Італії» від 12 жовтня 1992 року; «Пуатрімоль проти Франції» від 23 листопада 1993 року; «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року; «Меденіца проти Швейцарії» від 14 червня 2001 року; «Шомоді проти Італії» від 18 травня 2004 року; «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» від 24 травня 2007 року висвітлено пункт про здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого в аспекті вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріплює право кожного на справедливий суд, коли немає підстав вважати, що обвинувачений не був належно повідомлений про розпочате щодо нього судове провадження; якщо він згодом може домогтися ухвалення нового судового рішення за його участі, в якому містилася б оцінка обґрунтованості висунутих проти нього обвинувачень, а також під час дотримання інших гарантій його конвенціональних прав. Це свідчить про те, що здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого не суперечить вимогам цього нормативно-правового акта міжнародного значення [7, с. 7].

Для чіткого відмежування спеціального досудового розслідування як форми досудового розслідування дослідження має на меті вивчення процесуальних особливостей застосування цієї форми для встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Механізм проведення спеціального досудового розслідування тісно пов'язаний із загальним досудовим розслідуванням, тому що проведенню спеціального досудового розслідування завжди передує загальне досудове розслідування, яке здійснюється доти, доки слідчим не будуть встановлені підстави для переведення досудового розслідування на спеціальний режим, який остаточно встановлюється ухвалою слідчого судді. Характерною особливістю механізму спеціального досудового розслідування є здійснення спеціального порядку розслідування на основі загальних правил лише з урахуванням глави 24-1 КПК України [2].

Особливої уваги потребує деталь сукупності підстав, тобто прокурор або слідчий за погодженням з прокурором має звернутися з клопотанням до слідчого судді лише за наявності всіх підстав, визначених процесуальною нормою.

6 вересня 2015 року Україна повністю вийшла з єдиної системи міждержавного розшуку осіб СНД. Міждержавний розшук здійснювався міністерствами внутрішніх справ держав-учасниць СНД на території їх держав за ініціативою правоохоронних органів однієї із цих країн з метою виявлення, арешту та видачі (екстрадиції) осіб, які переховуються від органу досудового розслідування або суду або виконання вироку суду.

Міждержавний розшук оголошувався у тому випадку, коли заходи розшуку не привели до встановлення місця знаходження або затримання розшукуваної особи, а також є відомості про можливість виїзду в іншу країну СНД чи наявність на території держави родинних або інших зв'язків тощо.

Універсальний вид розшуку – міжнародний, передбачає проведення комплексу оперативно-розшукових, інформаційно-довідкових та інших заходів, які здійснюються НЦБ Інтерполу на території держав-учасниць Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу відповідно до норм міжнародного права. Метою такого розшуку є отримання інформації про місцезнаходження безвісно зниклих осіб, невпізнаних трупів, виявлення, арешту та видачі (екстрадиції) осіб, які переховуються від слідства, суду та

виконання вироку [8; 9, с. 59–60]. Саме тому від 2020 року розпочався процес перегляду і модернізації тих норм, які містили поняття «міждержавний розшук», яке було виключено, і сьогодні у категоріальному апараті спеціального досудового розслідування застосовується лише поняття «міжнародний розшук»: «... відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук» [2].

Зокрема, Т. Зеленюк і С. Пекарський, зробивши аналіз нормативно-правових актів, інформації, яка міститься у працях видатних правників, зазначили таке: міжнародний розшук є окремою функцією міжнародних організацій (Інтерполу), національних органів юстиції, правоохоронних органів (залежно від функціоналу підрозділів оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування або міжнародного співробітництва в окремій державі тощо), що являє собою комплекс оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, які проводяться на території двох і більше держав, координуються міжнародними організаціями або спеціально уповноваженими органами держав на основі норм національного та міжнародного законодавства, закріплених у законодавчих нормативно-правових актах [11, с. 116].

Підстава оголошення особи у міждержавний/міжнародний розшук набуває ускладненого вигляду у світлі останніх соціально-політичних подій, а також реформування законодавства. Саме тому законодавство містить винятки з правила обов'язкового оголошення особи у розшук, вказаний у процесуальному законі [10].

Отже, виведемо 3 підстави здійснення спеціального досудового розслідування без оголошення особи в міждержавний/міжнародний розшук:

- перебування в районі проведення антитерористичної операції або в тимчасово окупованій території (зараз – ООС) відповідно до Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» (з 1 лютого 2015 р.);
- перебування за межами України (з 12 травня 2016 р. до дня початку діяльності ДБР);
- переховування понад 6 місяців від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (з 12 травня 2016 р. до дня початку діяльності ДБР) [12].

У межах наукової полеміки доречно звернути увагу на наявність поряд з інститутом спеціального досудового розслідування особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Цей інститут є також молодим у сучасній системі кримінального процесу і поширення набув після розгортання подій на окупованих територіях (у так званих умовах воєнного або надзвичайного стану). Крім того, він має «нетипову» природу, амбівалентний характер і певну новизну. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції має переважно комплікативний характер, тому що його формують норми, які містяться в інших розділах і главах КПК, зокрема і в главі, яка стосується спеціального досудового розслідування (диференційований порядок здійснення спеціального досудового розслідування стосовно осіб, які переховуються в районі проведення АТО або на тимчасово окупованій території). У сучасному процесі ця сукупність норм не є юридично завершеною, тому що немає системи і процедури ведення цього розслідування. Внаслідок цього наявна фрагментарність і суперечливість. На цьому етапі існування цієї норми її можна віднести до форми спеціального досудового розслідування, адже це зумовлено специфікою процедури розслідування у вказаних умовах. Норми особливого режиму досудового розслідування потребують подальшого опрацювання для виокремлення інституту. На думку багатьох вчених, цей інститут вже наявний, що утворює більше труднощів у реалізації правозастосовної функції кримінального процесу через відсутність належної правової регламентації [13, с. 41–42].

Висновки. Незважаючи на посилення уваги до нормотворчої діяльності законодавства в межах інституту спеціального досудового розслідування, внаслідок якої нами наголошено на позитивній динаміці його удосконалення, необхідно звернути увагу на корегування певних аспектів. Норми спеціального досудового розслідування містяться в главі КПК України, проте ніде у КПК України не зазначено сукупність норм, які регулювали б порядок спеціального судового провадження. Зважаючи на це, треба

значити, що таке судове провадження провадиться за загальними правилами, проте з дотриманням процесуальних вимог, визначених для спеціального досудового розслідування.

Нами обґрунтована необхідність доповнення окремих розділів щодо порядку здійснення спеціального досудового розслідування такими положеннями:

– підозра особи у вчиненні нею кримінального правопорушення, стосовно якої проводиться спеціальне досудове розслідування, повинна бути обґрунтованою і максимально доведеною під час спеціального досудового розслідування, а жодні докази не можуть бути не перевірені або викликати сумнів;

– вирішальну роль у такому судовому провадженні відіграє захисник, тому що він реалізує права і обов'язки обвинуваченому за його відсутності, крім тих, які належать виключно самому обвинуваченому, так званих суб'єктивних прав;

– мають бути достатні підстави вважати, що особа, яка підозрюється/обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, належним чином проінформована про проведення спеціального досудового розслідування, процесуальних дій та ухвалення процесуальних рішень, а також про проведення спеціального судового провадження.

У науковій статті також висвітлена необхідність доопрацювання суміжних інститутів із спеціальним досудовим розслідуванням, зважаючи на їх певну фрагментарність і амбівалентність.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження : Закон України від 27 грудня 2016 р. № 5610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1950-19>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 05.01.2022 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.01.2022).

3. Рекомендація № 6 R (87) : Рада Європи, Міжнародний документ від 17 вересня 1987 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339.

4. Сливич І. І. Спеціальне провадження як самостійна форма кримінального судочинства в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. С. 164–170.

5. Шаренко С., Шило О. Спеціальне досудове розслідування і судове провадження: проблемні питання правового регулювання. *Право України*. 2015. № 7. С. 58–65.

6. Нагорнюк-Данилюк О. О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2016. 239 с.

7. Методичні рекомендації щодо процесуального керівництва спеціальним досудовим розслідуванням. Схвалено протоколом засідання науково-методичної ради від 25.05.2017 р. № 4.

8. Процедура оголошення особи в міжнародний розшук: етапи та інсайди. *Юридична газета online. Всеукраїнське щотижневє професійне юридичне об'єднання: офіційний вебсайт*. URL : <http://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/procedura-ogoloshennya-osobi-v-mizhnarodniy-rozshuk-etapi-ta-insaydi.html>.

9. Сакаль А. П. Міжнародний розшук осіб при розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними злочинними угрупованнями. *Міжнародний юридичний вісник* : зб. наукових пр. Нац. ун-ту Державної податкової служби України. Вип. 1 (3). 2016. С. 58–64.

10. Шишман Д. М. Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia) як різновид заочного кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. Вип. 6. Т. 3. 2017. С. 123–126.

11. Зеленюк Т. С. Поняття та зміст міжнародного розшуку. *Розшукова робота ОВС: проблеми та шляхи їх розв'язання* [The concept and content of international search. Police search work: problems and ways to solve them] : матеріали міжвуз. науково-практ. семінару (Донецьк, 28 бер. 2008 р.) Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2008. С. 116.

12. Тіщенко В. В., Аленін Ю. П., Ващук О. П. та ін. Теоретичні та практичні проблеми забезпечення ефективності досудового провадження. Анотація до прикладного наукового дослідження «Комплексне дослідження забезпечення ефективності досудового провадження». Одеса : НУ «ОЮА», 2015. С. 106–153.

13. Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 248 с.

Надійшла до редакції 15.02.2022

References

1. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia mekhanizmiv zabezpechennia zavdan kryminalnoho provadzhennia [On amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine to improve the mechanisms for ensuring the tasks of criminal proceedings] : Zakon Ukrainy vid 27 hrudnia 2016 r. № 5610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1950-19>. [in Ukr.].
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy v redaktsii vid 05.01.2022 roku № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. [in Ukr.].
3. Rekomendatsiia № 6 R (87): Rada Yevropy, Mizhnarodnyi dokument vid 17 veresnia 1987 roku [Recommendation № 6 R (87): Council of Europe, International Document of 17 September 1987]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339. [in Ukr.].
4. Slyvykh, I. (2016) Spetsialne provadzhennia yak samostiina forma kryminalnoho sudochynstva v Ukraini [Special proceedings as an independent form of criminal justice in Ukraine]. *Visegrad Journal on Human Rights*, pp. 164–170. [in Ukr.].
5. Sharenko, S., Shylo, O. (2015) Spetsialne dosudove rozsliduvannia i sudove provadzhennia: problemni pytannia pravovoho rehuliuвання [Special pre-trial investigation and court proceedings: problematic issues of legal regulation]. *Pravo Ukrainy*. № 7, pp. 58–65. [in Ukr.].
6. Nahorniuk-Danyliuk, O. O. (2016) Spetsialne kryminalne provadzhennia v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Special criminal proceedings in the criminal process of Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Kyiv. natz. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 239 p. [in Ukr.].
7. Metodichni rekomendatsii shchodo protsesualnoho kerivnytstva spetsialnym dosudovym rozsliduvanniam [Methodical recommendations on procedural guidance of special pre-trial investigation]. Skhvaleno protokolom zasidannia naukovo-metodychnoi rady vid 25.05.2017 r. № 4. [in Ukr.].
8. Protседura oholoshennia osoby v mizhnarodnyi rozshuk: etapy ta insaidy [Procedure for declaring a person internationally wanted: stages and insiders]. *Yurydychna hazeta online. Vseukrainske shchotyzhneve profesiine yurydychne obiednannia*: ofitsiinyi vebсайт. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/procedura-ogoloshennya-osobi-v-mizhnarodny-rozshuk-etapi-ta-insaydi.html>. [in Ukr.].
9. Sakal, A. P. (2016) Mizhnarodnyi rozshuk osib pry rozsliduvanni zlochyniv u sferi obihu narkotychnykh zasobiv, vchynenykh transnatsionalnymy zlochynnymy uhrupovanniamy [International search for persons investigating crimes in the field of drug trafficking committed by transnational criminal groups]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk : zb. naukovykh pr. Nats. Un-tu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. Issue 1 (3), pp. 58–64. [in Ukr.].
10. Shyshman, D. M. (2017) Spetsialne dosudove rozsliduvannia ta spetsialne sudove provadzhennia (in absentia) yak riznovyd zaochnoho kryminalnoho provadzhennia [Special pre-trial investigation and special court proceedings (in absentia) as a type of correspondence criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya yurydychni nauky*. Issue 6. Vol. 3, pp. 123–126 [in Ukr.].
11. Zeleniuk, T. S. (2008) Poniattia ta zmist mizhnarodnoho rozshuku. *Rozshukova robota OVS: problemy ta shliakhy yikh rozviazannia : materialy mizhvuz. nauково-prakt. seminaru (Donetsk, 28 ber. 2008 r.)*. Donetsk : DYul LDUVS, p. 116. [in Ukr.].
12. Tishchenko, V. V., Alenin, Yu. P., Vashchuk, O. P., Murzanovska, A. V., Torbas, O. O., Nemno, Yu. M., Panasniuk, A. O., Shkrybailo, M. V., Zemliana, A. O. (2015) Teoretychni ta praktychni problemy zabezpechennia efektyvnosti dosudovoho provadzhennia [Theoretical and practical problems of ensuring the effectiveness of pre-trial proceedings]. Anotatsiia do prykladnoho naukovoho doslidzhennia «Kompleksne doslidzhennia zabezpechennia efektyvnosti dosudovoho provadzhennia». Odesa : NU «OYuA», pp. 106–153 [in Ukr.].
13. Lazukova, O. V. (2018) Osoblyvyi rezhym dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho, nadzvychainoho stanu abo u raioni provedennia antyterrorystychnoi operatsii [Special regime of pre-trial investigation in the conditions of martial law, state of emergency or in the area of anti-terrorist operation] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 248 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Andrii Melnychenko. Scientific controversies about the special investigation and its place in criminal procedure system. The scientific article considers the institute of special pre-trial investigation as a novelty of the criminal process, given its legal nature, features and a number of shortcomings that the legislator should pay attention to. The author examines a special pre-trial investigation as an institution that has a positive impact on the implementation of one of the basic principles of criminal procedure – the principle of inevitability of criminal liability.

One of the fundamental principles of the criminal process is the inevitability of punishment for committing a criminal offense. The modern system of criminal procedure is aimed at protecting the individual, society and the state from unlawful encroachments. That is why, in order to protect the interests of the victim from the crime and bring the perpetrators to justice, the pre-trial investigation and

court bodies resort to «new» procedural forms, including special pre-trial investigation or court proceedings.

Completing the criminal justice system with a modern institute of special pre-trial investigation is aimed at the effectiveness of protecting the public interests of the state, and also creates conditions for bringing those who evade pre-trial investigation or court to criminal responsibility.

In addition, attention is focused on the legislator's revision of the categorical apparatus of special pre-trial investigation and its positive impact on the effectiveness and efficiency of this institution in the context of modern socio-political events and more. Related institutes and the need for their further development, which may be the subject of further research, are also analyzed.

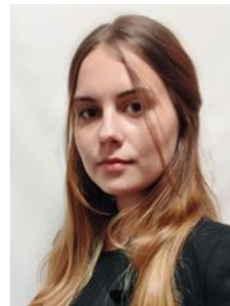
Keywords: *special pre-trial investigation, correspondence criminal proceedings, in absentia, international search, special regime of pre-trial investigation in martial law, state of emergency.*

УДК 343.3/.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-282-289

**Олександра
СКОК**[©]
кандидат
юридичних наук

**Катерина
ВЕРБИЦЬКА**[©]
студентка

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Розглянуто поняття, об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки сексуального насильства. Проаналізовано законодавчі зміни в частині кримінальної відповідальності за сексуальне насильство. З'ясовано, які саме наслідки можуть настати у потерпілих від вчинення щодо них діяння, передбаченого ст. 153 Кримінального кодексу України. Здійснено аналіз судової практики України щодо відповідальності за сексуальне насильство, а також з'ясовано кількісні та якісні показники вчинених діянь за ст. 153 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: *кримінальна відповідальність, сексуальне насильство, об'єктивні ознаки сексуального насильства, суб'єктивні ознаки сексуального насильства, наслідки від сексуального насильства.*

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, за статистичними даними Генеральної прокуратури, за 10 місяців 2021 року, становлять доволі велику кількість. Зокрема, обліковано 858 кримінальних правопорушень, з них особливо тяжких – 278, тяжких – 308, нетяжких – 260, кримінальних проступків – 8. Сексуальне насильство, з цієї кількості, становить 76 кримінальних правопорушень. Запровадження кримінальної відповідальності за сексуальне насильство у чинному законі про кримінальну відповідальність є суттєвим кроком в узгодженні національного законодавства з міжнародними стандартами протидії цього виду суспільно небезпечних діянь.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Зважаючи на те, що норма, яка передбачає відповідальність за сексуальне насильство, є порівняно

© О. Скок, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0981-6415>
alexandra_skok@ukr.net

© К. Вербицька, 2022

jurf@dduvs.in.ua